یادداشت

روسیه، آمریکا و خاورمیانه پساهلسینکی

احمد وخشیته

● سرانجام رؤسای جمهور روسیه و ایالات متحده در هلسینکی با یکدیگر گفت‌وگو کردند؛ دیداری که از سوی روس‌ها با استقبال روبه‌رو شد؛ اما از طرف دیگر با هجمه تند دموکرات‌های آمریکایی به ترامپ مواجه شد. پیش از این دیدار گمانه‌زنی‌های بسیاری درباره نشست پوتین و ترامپ صورت گرفته بود که عموما درست از آب درآمد و همان موضوعات مطرح شد؛ نقش روسیه در انتخابات آمریکا، بحران سوریه و حضور نیروهای نظامی ایرانی در این کشور، موضوع الحاق کریمه و همچنین چین‌هراسی. کرملین که در سال‌های ریاست‌جمهوری اوباما و به‌ویژه پس از سال ۲۰۱۲ و مواضع جنجالی «هیلاری کلینتون» در موضوع انتخابات ریاست‌جمهوری روسیه و پس از آن منازعات اوکراین و سوریه روابط سردی را با کاخ سفید تجربه کرده بود، بدون‌شک اقبالی به پیروزی هیلاری کلینتون در انتخابات ریاست‌جمهوری آمریکا نداشت؛ به‌همین‌دلیل دور از ذهن نیست که عزم خود را برای ممانعت از ورود هیلاری کلینتون به‌عنوان بانوی اول کاخ سفید جزم کرده باشد؛ اما در اینکه دامنه این تلاش‌ها تا چه سطحی بوده است، بحث‌های زیادی وجود دارد؛ موضوعی که اصلی‌ترین محور کنفرانس مطبوعاتی پوتین و ترامپ را نیز رقم زد.پوتین از آمادگی برای ایجاد کمیته مشترکی میان دو کشور در راستای پیگیری این اتهام خبر داد؛ اما واقعیت آن است که اگر چنین موضوعی صحت داشته باشد، این اقدام فقط نمایشی از طرف مردان نخست کرملین و کاخ سفید است. البته دراین‌میان نباید فراموش کرد که پوتین با مطرح‌کردن ایده تشکیل این کمیته دنبال بررسی اتهاماتی است که آمریکا برای دخالت در روسیه در دیگر مسائل وارد می‌کند.

روابط روسیه و آمریکا در آینه هلسینکی

اگر به اسناد سیاست‌گذاری کرملین در حوزه سیاست خارجی رجوع کنیم، درمی‌یابیم که ایالات متحده آمریکا پس از خارج نزدیک (کشورهای مشترک‌المنافع)، دومین اولویت در سند دکترین سیاست خارجی روسیه است؛ موضوعی که نشان‌دهنده جایگاه آمریکا در منافع روسیه است. ازاین‌رو به موجب هم‌گرایی ایجادشده میان پوتین و ترامپ، بدیهی است که رؤسای جمهوری دو کشور در راستای یک بازی برد-برد گام برمی‌دارند. بدون‌شک همان‌طور که سخنگوی کرملین نیز پیش از این دیدار به آن اشاره کرد، پوتین و ترامپ این موضوع را پذیرفته‌اند که هرکدام از طرفین دنبال منافع ملی کشور خود است؛ اما هنگامی که براساس واقع‌گرایی استراتژی برد-برد را دنبال می‌کنند، به منافع ملی یکدیگر احترام می‌گذارند و پنجره‌های مشترکی برای یک منافع حداکثری مشترک را می‌گشایند.

روسیه، آمریکا و خاورمیانه

گفت‌وگوها و مذاکرات منظم نتانیاهو با سران روسیه و آمریکا پیش از نشست هلسینکی، به‌خوبی نشان‌دهنده عمق همکاری‌های استراتژیک اسرائیل با روسیه و آمریکا بود؛ موضوعی که نشان می‌دهد کرملین و کاخ سفید یک ملاحظه مشترک در خاورمیانه دارند: منافع اسرائیل. نتانیاهو پیش از سفر پوتین به پایتخت فنلاند، در دیدارش با او خواستار حفظ دو اصل پایه‌ای سیاست اسرائیل در سوریه شد: نخست اینکه گفته بود ما تحکیم نظامی ایران و نیروهای تحت حمایتش را در هیچ منطقه‌ای از سوریه تحمل نخواهیم کرد و دوم اینکه ما از روسیه و همچنین ارتش سوریه می‌خواهیم که توافق‌نامه تقسیم نیروها در تاریخ ۱۹۷۴ را رعایت کنند. رئیس‌جمهور روسیه در کنفرانس مطبوعاتی پس از دیدار با همتای آمریکایی‌اش مورد دوم را خط‌به‌خط بیان کرد و در موضوع اول نیز می‌توان گمانه‌زنی‌هایی از برایند صحبت‌های او و ترامپ در جریان این کنفرانس داشت. دراین‌میان روسیه و آمریکا یک اشتراک در سیاست خارجی خود دارند: چین‌هراسی. به نظر می‌رسد آمریکا تمرکز خود را بر منطقه شرق آسیا قرار داده است و مدیریت خاورمیانه مبتنی بر ملاحظات واشنگتن به روسیه تنفیذ شده است؛ خاورمیانه‌ای که آرام‌آرام شکلی نو به خود خواهد گرفت و بازسازی سوریه فرصت مناسبی برای شرکت‌های روسی و آمریکایی فراهم خواهد آورد.

فرجام: مسکو و واشنگتن پیش‌ازاین نیز نشان داده‌اند هنگامی که در موضوع یا موضوعاتی با یکدیگر در منازعه و تقابل سخت به سر می‌برند نیز به فکر بستن دیگر پنجره‌های همکاری نیستند و به‌عنوان نمونه همواره همکاری‌های فضایی خود را در جایگاه استراتژیک ادامه داده‌اند.

از سوی دیگر به نظر می‌رسد روابط کرملین و کاخ سفید در دوران جمهوری‌خواهان از هم‌گرایی بیشتری برخوردار بوده و بدون‌شک مسکو درصدد است مشکلات باقی‌مانده از دوران اوباما را در سال‌های ترامپ از پیش‌روی خود بردارد. دو سال حرکت چراغ‌خاموش زمان مناسبی برای فرار از اتهام دخالت در انتخابات آمریکا و روی‌کارآمدن ترامپ بود؛ اما به نظر می‌رسد اکنون فصل تازه‌ای از روابط آشکار روسیه پوتین و آمریکای ترامپ فرا رسیده است؛ روابطی که به واسطه یک شریک راهبردی مشترک میان هر دو عمیق‌تر نیز خواهد شد؛ شریکی به نام نتانیاهو.

رئیس‌جمهوری چین بعد از ۲۹ سال به امارات رفت

نگاه اژدهای زرد به خاورمیانه

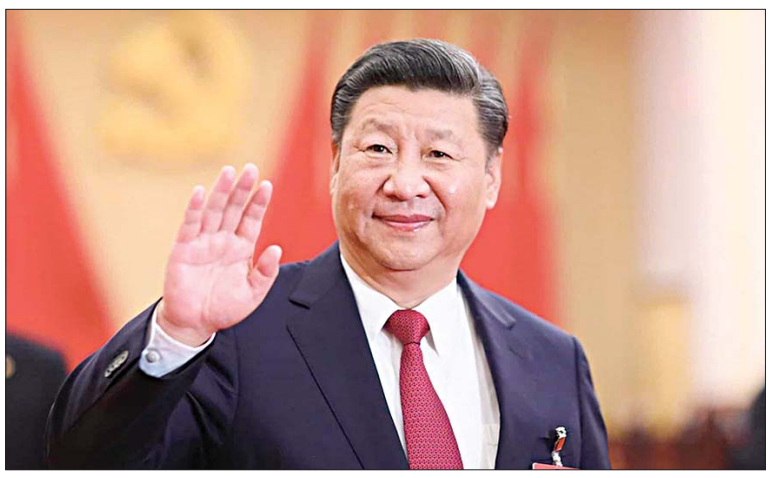

رئیس‌جمهور چین امروز تور خاورمیانه و آفریقایی خود را با سفر به امارات متحده عربی آغاز خواهد کرد. این نخستین سفر شی جینپینگ به امارات و اولین سفر یک رئیس‌جمهور چین به این شیخ‌نشین در ۲۹ سال اخیر به شمار می‌آید. شی پس از سفر به امارات عازم قاره آفریقا خواهد شد. شی پس از انتخاب مجدد به عنوان رئیس‌جمهور چین وعده داده بود که کشورش با افزایش سرمایه‌گذاری‌ها در خاورمیانه و قاره آفریقا قصد دارد حوزه نفوذ خود در این مناطق را نیز گسترش دهد. مشارکت کشورهای عربی در طرح بلندپروازانه «جاده ابریشم» که اجرای آن از سال ۲۰۱۳ از سوی شی اعلام شد، بخشی از برنامه پکن برای افزایش نفوذ در خاورمیانه است. رئیس‌جمهور چین اخیرا میزبان رهبران کشورهای عربی بود و در نشست اقتصادی با آنها وعده داد که کشورش بیش از ۲۰ میلیارد دلار در خاورمیانه و شمال آفریقا سرمایه‌گذاری خواهد کرد.

شریک تجاری اول امارات

سفر شی جینپینگ به امارات به دعوت شیخ خلیفه بن‌زائد آل‌نهیان امیر امارات و در هفته «توسعه روابط چین و امارات» انجام می‌شود. رابطه تجاری پکن و ابوظبی در سال‌های اخیر رشدی بی‌سابقه داشته و این روند با افزایش توجه چین به خاورمیانه ادامه دارد. در حال حاضر حدود ۲۰۰ هزار تبعه چینی در امارات زندگی می‌کنند و چهار هزار شرکت چینی هم در شیخ‌نشین‌های امارات شعبه دارند. در سال ۲۰۱۶ ورود توریست‌های چینی به امارات رشدی ۲۶درصدی را ثبت کرد و به ۸۸۰ هزار نفر رسید. این آمار در سال ۲۰۱۷ از یک میلیون نفر فراتر رفت و ۳،۵ میلیون از طریق فرودگاه‌های امارات به دیگر نقاط جهان سفر کردند.در حال حاضر بیش از صد پرواز هفتگی بین دو کشور انجام می‌شود. از ابتدای سال ۲۰۱۸ نیز امارات به یازدهمین کشوری تبدیل شد که شهروندان چینی برای ورود به آنها نیاز به دریافت ویزا ندارند. از منظر تجاری نیز رابطه دو کشور در حال گسترش است. درحال‌حاضر امارات دومین شریک تجاری چین و بزرگ‌ترین بازار صادرات محصولات چینی در میان کشورهای عرب محسوب می‌شود. چین نیز سال‌های متمادی است که بزرگ‌ترین شریک تجاری امارات به‌شمار می‌آید. بر اساس آمارهایی که دولت امارات منتشر کرده، حجم تجارت میان ابوظبی و پکن از ۵۰ میلیارد دلار فراتر رفته و امارات ۲۳ درصد صادرات چین به کشورهای عربی را به خود اختصاص داده است. مرکز تجارت خارجی چین اعلام کرده که انتظار می‌رود تا سال ۲۰۲۰ حجم تجارت میان دو کشور به بیش از ۸۰ میلیارد دلار برسد. سرمایه‌گذاری‌های دو کشور نیز روندی صعودی را تجربه می‌کند. امارات در سال ۲۰۱۶ بیش از دو میلیارد دلار در چین سرمایه‌گذاری کرده که از این نظر در میان کشورهای عربی سرآمد است. شی جین پینگ نیز وعده داده که سرمایه‌گذاری کشورش در امارات را به طور شایان‌توجهی افزایش دهد. بخشی از این رشد سرمایه‌گذاری در پروژه احیای راه ابریشم صورت می‌گیرد و بخشی دیگر نیز برای توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، بهداشتی و آموزشی امارات هزینه خواهد شد.

چین تنها نیمی از نفت و گاز مورد نیاز خود را تولید و نیمی دیگر را از کشورهای حوزه خلیج فارس تأمین می‌کند. تبادل تجاری چین با کشورهای حوزه خلیج فارس به دلیل تنش‌های سیاسی این کشورها و عدم تمایل پکن به درگیرشدن در این تنش‌ها از حجم خاصی افزایش نمی‌یافت اما تنش‌های اخیر با ایالات متحده و نیاز چین به گسترش بازار صادرات خود باعث تجدید نظر رهبران پکن شده است

انرژی خاورمیانه

همکاری‌های گازی و نفتی هم از دیگر موضوعاتی است که چینی‌ها در همکاری با کشورهای عرب حوزه خلیج فارس آن را از نظر دور نداشته‌اند. در سال ۲۰۱۷ امارات برای نخستین بار ۱۲ درصد سهام شرکت استخراج نفت سنگین ابوظبی را در اختیار شرکت‌های چینی قرار داد. در ماه‌های گذشته نیز ۱۰ درصد حق مشارکت در اختیار کمپانی‌های نفتی چینی قرار گرفت. در سفر رئیس‌جمهور چین به امارات همچنین قرار است قرارداد مشارکت میان دو کشور برای استخراج و بهره‌برداری از میادین نفتی به امضا برسد. شی پیش از این بخشی از برنامه‌های خود برای حضور پررنگ‌تر چین در بازار خاورمیانه را علنی کرده بود. او اخیرا در حضور رهبران کشورهای عربی که به چین سفر کرده بودند، اعلام کرد که حدود ۲۰ میلیارد دلار وام برای توسعه اقتصادی در اختیار کشورهای عربی قرار خواهد داد. بخشی از این وام قرار است برای ایجاد فرصت‌های شغلی و حمایت از حضور مؤثر چین در کشورهای عرب هزینه شود. علاوه بر این ۱۵۰ میلیون دلار دیگر هم به کشورهایی اختصاص خواهد یافت که برای ایجاد ثبات نیاز به دریافت کمک مالی دارند. حمایت از کشورهای درگیر جنگ و بحران در خاورمیانه هم در دستور کار رهبران پکن قرار دارد. بر اساس آنچه رئیس‌جمهور چین وعده داده، ۱۵ میلیون دلار برای توسعه اقتصادی فلسطین اختصاص خواهد یافت و حدود ۹۰ میلیون دلار هم در اختیار سوریه، یمن، اردن و لبنان قرار می‌گیرد. ایجاد بانک مشترک چین و دولت‌های عربی با هزینه اولیه سه‌میلیارددلاری که پکن آن را تأمین خواهد کرد نیز بخشی دیگر از مشوق‌های مالی و اقتصادی شی برای افزایش نفوذ در خاورمیانه به‌شمار می‌آید.

نقش واشنگتن

تنش تجاری میان چین و ایالات متحده که اخیرا و با افزایش تعرفه بر کالاهای صادراتی چینی به ایالات متحده ایجاد شده نیز انگیزه بیشتری برای پکن ایجاد کرده است تا روابط اقتصادی و تجاری خود را با دیگر کشورها نیز گسترش دهد و کشورهای حوزه خلیج فارس جای آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین شریک تجاری چین را بگیرند. یکی از مهم‌ترین دلایل توجه بیشتر چین به خاورمیانه، انرژی زیرزمینی موجود در این منطقه است. چین تنها نیمی از نفت و گاز مورد نیاز خود را تولید و نیمی دیگر را از کشورهای حوزه خلیج فارس تأمین می‌کند. تبادل تجاری چین با کشورهای حوزه خلیج فارس به دلیل تنش‌های سیاسی این کشورها و عدم تمایل پکن به درگیرشدن در این تنش‌ها از حجم خاصی افزایش نمی‌یافت اما تنش‌های اخیر با ایالات متحده و نیاز چین به گسترش بازار صادرات خود باعث تجدید نظر رهبران پکن شده است. چین ابتکار احیای جاده ابریشم را نیز برای توسعه و تقویت حضور خود در نقاط مختلف جهان از جمله آسیای مرکزی، خاورمیانه و شرق اروپا ارائه کرده است. پکن اعلام کرده کشورهایی که در مسیر جاده ابریشم قرار دارند، می‌توانند از سرمایه‌گذاری‌های چین بهره‌مند شوند. پکن پیش از این توافق‌های اقتصادی شایان‌توجهی نیز با پاکستان و افغانستان انجام داده بود تا با توسعه و مدرن‌سازی زیرساخت‌های این دو کشور درگیر ناآرامی، شرایط میزبانی آنها از بخشی از «جاده ابریشم» را فراهم کند. هدف چین تقویت این شبکه‌ها و اتصال زیرسیستم‌های مختلف جغرافیایی در آسیا و اروپاست. دولتمردان پکن اعتقاد دارند که امن‌کردن حوزه همسایگی در دور و نزدیک سرزمین اصلی پکن امری بسیار مهم است و باعث تضمین امنیت سرمایه‌گذاری‌ها و مبادلات اقتصادی این کشور خواهد شد.

رویداد

ابراز پشیمانی به سبک ترامپ

● یک روز بعد از واکنش‌های فراوان به حرف‌های رئیس‌جمهور آمریکا در جلسه با رئیس‌جمهور روسیه، او حالا می‌گوید اشتباه لفظی کرده که حرفش معنی کاملا برعکسی پیدا کرده است. دونالد ترامپ می‌گوید قبول دارد روسیه در انتخاباتی که او پیروز شد، «دخالت کرده است»؛ حرفی که در نشست با ولادیمیر پوتین، حاضر نشد بزند. او در نشست خبری روز دوشنبه در هلسینکی، گفت دلیلی نمی‌بیند که روسیه در انتخابات آمریکا دخالت کرده باشد.

گفت‌وگوی وزرای کشور عربستان و لبنان

● شاهزاده «عبدالعزیز بن‌سعود بن‌نایف»، وزیر کشور عربستان سعودی، روز گذشته در ریاض با «نهاد المنشوق» همتای لبنانی خود دیدار کرد. گزارش‌ها حاکی است که المنشوق، عصر دوشنبه وارد «جده» شد و با «خالد الحمیدان» رئیس دستگاه اطلاعاتی عربستان سعودی نشست چندساعته برگزار کرده و درباره مسائل امنیتی و همکاری‌های دوجانبه میان لبنان و عربستان تبادل‌نظر کرده‌اند.

انتقاد اوباما از بی‌اعتنایی سیاست‌مداران به حقایق

● باراک اوباما، رئیس‌جمهور سابق آمریکا در مهم‌ترین سخنرانی خود پس از پایان دوره ریاست‌جمهوری‌اش به بی‌اعتنایی سیاست‌مداران به حقایق و «اقتدارگرایی در سیاست» تاخته است. اظهارات او انتقادی تلویحی از استفاده دولت کنونی آمریکا از آنچه «حقایق جایگزین» خوانده، تلقی می‌شود. او درباره سیاست‌مداران گفت: «قبلا این‌طور بود که اگر مچ آنها را موقع دروغ‌گفتن می‌گرفتید، می‌گفتند: ای بابا. اما حالا بی‌وقفه به دروغ‌گویی ادامه می‌دهند».

موافقت حماس با طرح مصر

● یک منبع آگاه فلسطینی فاش کرد حماس با طرح مصر برای آشتی فلسطینیان که شامل تشکیل یک دولت وحدت ملی در نهایتا پنج هفته است، موافقت کرد.

تلاش وزرای دفاع روسیه و آمریکا برای مذاکره

عزم جزم واشنگتن

غائله‌ای که اظهارات ترامپ در فنلاند به راه انداخت با عقب‌نشینی رئیس‌جمهوری آمریکا از سخنانش درباره مداخله‌نکردن روسیه در انتخابات آمریکا تا حدودی تمام شد، اما به نظر می‌رسد دولت ترامپ عزم خود را برای بهبود رابطه با روسیه جزم کرده است. دو روز بعد از دیدار رؤسای‌جمهوری آمریکا و روسیه در هلسینکی، پایتخت فنلاند، مقامات آمریکایی از احتمال مذاکره وزیر دفاع ایالات متحده و همتای روسش خبر دادند؛ دیداری که اگر تحقق یابد، اولین دیدار وزرای دفاع دو کشور از سال ۲۰۱۵ به این سو خواهد بود. به گزارش رویترز، مذاکره میان جیمز متیس، وزیر دفاع آمریکا و سرگئی شویگو، وزیر دفاع روسیه، گام دیگری در جهت مذاکرات سیاسی سطح‌بالای دو قدرت هسته‌ای خواهد بود که روابطشان در سال‌های اخیر به پایین‌ترین سطح از جنگ سرد به این سو بوده است. دو مقام آمریکایی به شرط ناشناس‌ماندن به رویترز گفته‌اند که متیس از احتمال مذاکره استقبال کرده است. پنتاگون تاکنون حاضر به اظهارنظر در این خصوص نشده است. با وجود اظهارات هفته گذشته وزیر دفاع روسیه مبنی‌بر اینکه متیس دعوت سفر به مسکو را رد کرده است، پنتاگون اعلام کرده که تاکنون هیچ دعوتی از سوی مسکو دریافت نکرده است. بااین‌حال، متیس که از منتقدان جدی سیاست‌های روسیه و چین به شمار می‌رود، تاکنون علنا مخالفت خود را با مذاکره با روسیه اعلام نکرده است. از سال ۲۰۱۵ تاکنون عالی‌ترین سطح مذاکرات مقام‌های نظامی دو کشور بین ژوزف دانفورد، رئیس ستاد مشترک ارتش آمریکا و ژنرال والری گراسیموف، رئیس ستاد کل ارتش روسیه، برگزار شده است. دانفورد و گراسیموف ۱۴ ژوئن تلفنی با یکدیگر گفت‌وگو کردند و هشتم جولای هم برای سومین‌بار در هلسینکی رودررو با یکدیگر دیدار داشتند.شویگو، وزیر دفاع روسیه، هم مانند گراسیموف یکی از چهره‌های نزدیک به پوتین است. آن‌طور که رویترز گزارش داده، شویگو یکی از گزینه‌های جایگزینی پوتین بوده و قرار بوده اگر ولادیمیر پوتین نتواند به هر دلیلی چهارمین دوره ریاست‌جمهوری‌اش را به پایان برساند، او جایگزین رئیس‌جمهوری روسیه شود. احتمال مذاکره بین وزرای دفاع آمریکا و روسیه پس از دیدار ترامپ و پوتین در هلسینکی، پایتخت فنلاند، مطرح شده است. ترامپ به‌خاطر این نشست و اظهاراتی که در کنفرانس خبری مشترک با پوتین بیان کرد، با انتقادات گسترده‌ای در آمریکا روبه‌رو شده است. وی حاضر نشد در این دیدار از پوتین به‌خاطر دخالت در انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۱۶ انتقاد کند و درمقابل به تقدیر و ستایش رئیس‌جمهور روسیه پرداخت.

تخلیه ساکنان ۲ روستای شیعه‌نشین سوریه

روز گذشته اتوبوس‌های دولتی سوریه در دو روستای تحت تصرف مخالفان در استان ادلب به‌صف شدند تا صدها نفر از ساکنان این روستاها را به مناطق تحت کنترل دولت منتقل کنند. به گفته یکی از فرماندهان نظامی دولت سوریه، حدود شش هزار نفر از ساکنان دو روستای عمدتا شیعه‌نشین الفوعه و کفریا از این مناطق تخلیه می‌شوند. آن‌طور که منابع خبری گزارش داده‌اند، در مقابل اجازه خروج ساکنان این دو روستا، دولت سوریه هزارو ۵۰۰ زندانی گروه‌های مخالف را آزاد خواهد کرد. به ادعای الجزیره به نقل از منابع آگاه، توافق اخیر در پی مذاکرات نمایندگان هیئت تحریرالشام و نیروهای تحت حمایت ایران حاصل شده است. منابع مخالفان گفته‌اند ترکیه نیز در مذاکرات برای این توافق حضور داشته است. یک منبع مخالفان به رویترز گفته دلیل اجرای این توافق، خطر احتمال عملیات ارتش سوریه برای پایان‌دادن به محاصره این روستاها بوده است.
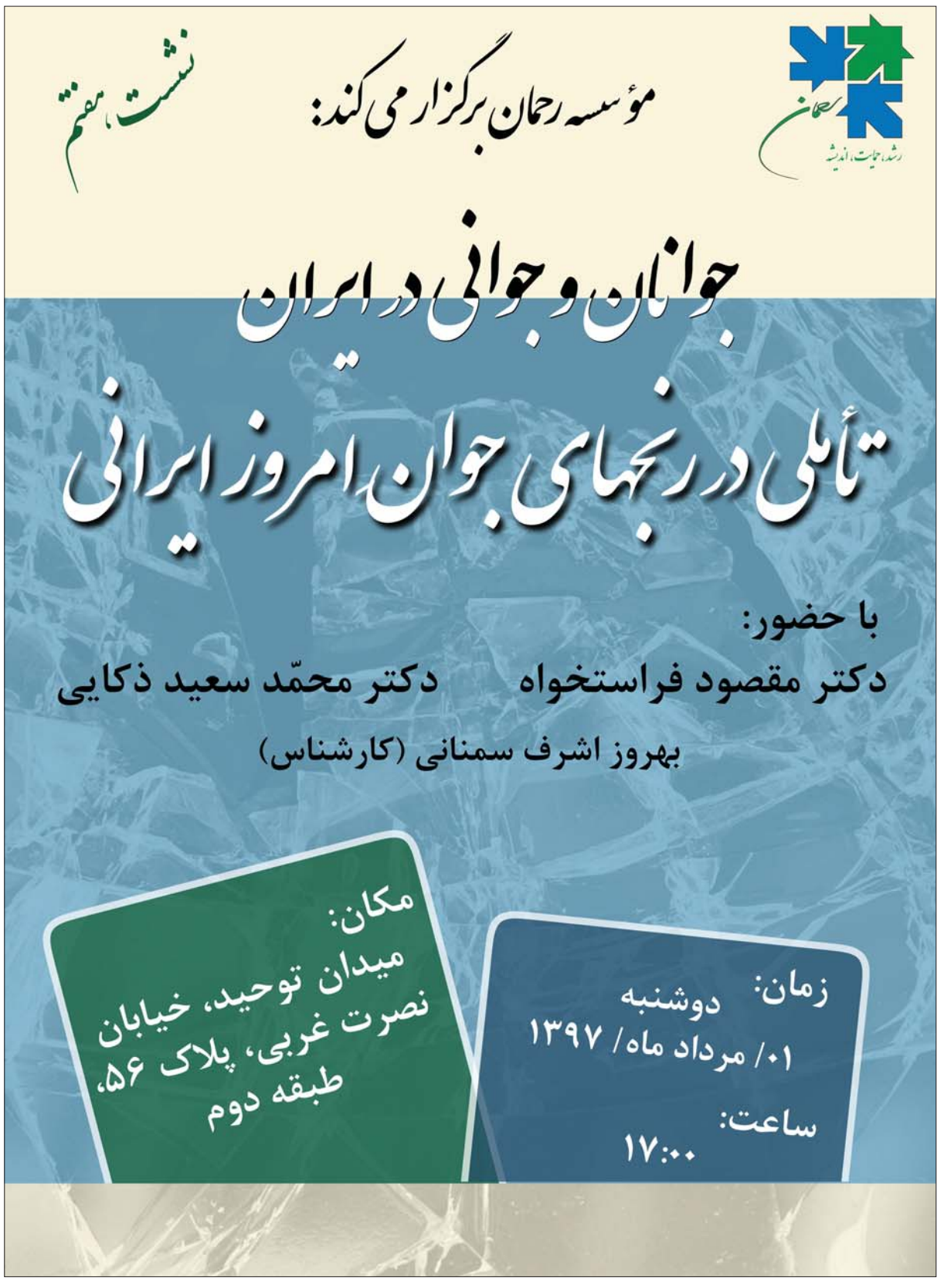
توافق بر سر تخلیه ساکنان این دو روستا اولین‌بار در آوریل ۲۰۱۷ حاصل شد، اما تنها بخشی از آن محقق شد، چراکه فقط گروهی از ساکنان موفق شدند به مناطق تحت کنترل دولت منتقل شوند. بر اساس آن توافق، هزاران نفر از ساکنان این دو روستا به شهر حلب منتقل شدند و در مقابل بیش از دو هزار نفر از شورشیان و خانواده‌های آنها از دو شهر زبدانی و مضایا به ادلب منتقل شدند، اما انتقال ساکنان باقی‌مانده در ازای آزادی زندانیان هنوز محقق نشده بود. تخلیه ساکنان این مناطق در ماه آوریل پس از انفجاری متوقف شد که ۱۵۰ کشته، از جمله ۷۲ کودک برجای گذاشت. در دو سال اخیر هزاران نفر، عمدتا از مناطق تحت کنترل مخالفان، در قالب توافق با دولت به مناطق دیگری منتقل شده‌اند. مخالفان بارها مدعی شده‌اند که چنین توافق‌هایی درواقع برای تغییر بافت جمعیتی سوریه است و هدف اصلی آن دورکردن جمعیت سنی سوریه از مراکز شهری این کشور است. در مذاکرات آستانه، ایران، روسیه و ترکیه درباره لزوم تنش‌زدایی در چندین استان، از جمله ادلب به توافق رسیدند. بااین‌حال بر اساس گزارش‌ها، این توافق بارها در ادلب نقض شده است.